

## OPONENTSKÝ POSUDOK

habilitačnej práce PaedDr. Moniky Máčajovej, PhD na tému: *Diagnostika fonologického a fonemického uvedomovania v predškolskom veku*

Posudzovanie habilitačnej práce predpokladá komplexnejšie hodnotenie osobnosti, ako o tom hovoria aj predpisy vzťahujúce sa k habilitáciám. Takže v prvom rade konštatujem, že uchádzačka o titul docenta spĺňa kritéria pre habilitačné konanie stanovené Pedagogickou fakultou UKF v Nitre, kde jedine v časti III.2 v oblasti „vedecké práce evidované v domácich vedeckých časopisoch“... je na docenta potrebné publikovať 7 príspevkov a autorka má len 5. Ale v celej tejto oblasti III.2. sa požaduje mať desať príspevkov a autorka ich má 13, čím kritérium je naplnené. Býva tu problém kompenzácie jednej činnosti druhou... Napokon „formálne“ kritériá posudzuje komisia, ktorá by nebola pripustila uchádzačku na obhajobu bez naplnenia stanovených pedagogických a vedeckých kritérií. Oceňujem pedagogickú činnosť menovanej, jej osobnostný rast, ktorý sa uberal od učiteľky v základnej škole až po prácu na vysokej škole.

Pri posudzovaní habilitačnej práce v prvom rade konštatujem, že práca nemá znaky plagiátorstva (0.22%). Nie často na Slovensku z oblasti pedagogiky sú predložené práce, ktoré by si za cieľ dali „vytvorenie diagnostického testu fonologického a fonemického uvedomovania ...“ A pokračujúcim cieľom bolo „uskutočniť diagnostiku fonologických zručností u detí od 4 do 7 rokov“ (s.10). Tento počín uchádzačky považujem za veľmi potrebný - absencia kvalitných diagnostických nástrojov v pedagogike sa výrazne pociťuje. Pokiaľ test zaradujeme do pedagogickej diagnostiky, tak je to vysoko aktuálny počín aj z hľadiska transformácie prístupov ku edukácii a diagnostike detí v materskej škole (MŠ) a základnej škole (ZŠ). Mám na mysli najmä zavedenie modelov inkluzívnej školy, ktorá predpokladá inovácie v oblasti diagnostiky, najmä v dynamickom testovaní. Poznámka k názvu práce: jazykovo citlivému čitateľovi (a práca sa hodne zaoberá čitateľskou gramotnosťou) niečo v názve chýba - konkrétne uvedomovania u koho? Čoho tu je... ale predškolský vek si neuvedomuje. Pokiaľ autorka bude chcieť prácu vydať knižne, navrhujem spresniť názov. Aj obidve slová „fonologický a fonemický“ v názve sú zbytočné, stačí nadradený pojem.

K podstate práce: pretože cieľom práce bolo vytvoriť test...to prejudikovalo zapodievať sa v práci ako teóriou kategórií, tak aj teóriou diagnostikovania a napokon to vyúsťuje do dizajnu metodologického overovania testu. Verifikačná fáza je tu pochopená ako quashi-standardizácia. Pri tejto postupnosti je možné akceptovať zameranie kapitol, ako ich zoradila a popísal autorka.

V prvej kapitole objasňuje autorka základné pojmy. Urobila vhodný excerpt informácií z relevantných prameňov, najmä čo sa týka jazykových a rečových bazálnych kategórií. V podkapitole 1.4 na s. 44 a 45 je ukážka obsahových a výkonových štandardov, kde autorka vidí uplatnenie rozvíjania jazykovej gramotnosti v tematických okruhoch: JA SOM, ĽUDIA a KULTÚRA. V iných oblastiach nevidí možností rozvíjania jazykových zručností? A čo školské programy v MŠ? Zaujímavé by bolo uvedenie niektorých výskumov týkajúcich sa rečovej zdatnosti detí vstupujúcich do školy. Sú naše deti rečovo (gramotnosť) dobre pripravené na školu? V tejto časti práce uchádzačka preukázala dobrú schopnosť selekcie podstatných informácií, dobrý prehľad v problematike, možno by sa dalo očakávať viac štrukturalizácie a generalizácie.

Druhá kapitola je venovaná diagnostike rečových spôsobilostí. Tu autorka konštatuje závažné veci, keď uvádza (s. 52), že na Slovensku „pre potreby pedagogickej praxe neexistuje žiaden diagnostický nástroj, ktoré by uvedené schopnosti hodnotil“. Doteraz dysláliu a iné problémy s rečou a jazykom hodnotili najmä psychologické testy, najnovšie aj logopedické testy a testy na komunikáciu - týmto skúškam, testom mohla autorka venovať viac pozornosti. Preto si autorka dala za cieľ vytvoriť nový test využiteľný učiteľmi v predprimárnom a primárnom stupni vzdelávania. Očakávalo by sa, že bude uvedené, ako autorka pristupovala k voľbe diagnostikovaných oblastí až transformovaných do testových úloh, položiek. Namiesto toho autorka hneď prezentuje štruktúru testu fonologického a fonemického uvedomovania (TFFU), kde uvádza 5 oblastí: rým – analýza a syntéza – vynechávanie - sluchová analýza - sluchová

diferenciácia a lokalizácia. Ako dospela práve k týmto oblastiam a určila ich za významné? Ako vyberala otázky, úlohy? Od s. 53 po s. 71 popisuje oblasti a položky testu, na s. 72 - 73 je test uvedený v podobe záznamové hárku.

Tretia kapitola má názov: „metodika výskumu“ (s.74). Presnejšie by bolo uvedenie názvu: Metodológia... prístupu k tvorbe a overeniu testu. Problémom je metodológia výskumu v tom zmysle, že je evidentný observačný a klasifikačný prístup, pripustiť možno aj jednoznačnovzťahový charakter (V. Filkorn, 2009, s.50), ale je otázka, či ide o experimentálny výskum. Chýbajú napríklad z pozície metodológie hypotézy výskumu. 28 výskumných otázok je veľa a podľa autorkou zvolenej logiky mohlo byť teoreticky rozšírených otázok na každú položku testu. Pri tvorbe testu a jeho overovaní sú dôležité základné metodologické otázky, akými sú validita, reliabilita, štandardizácia, transferabilita, desirabilita. Očakával som v práci viac údajov o týchto kvalitách testu. Zistiť úroveň uvedomovania a stanoviť normy na druhej strane sú vhodnými operacionálnymi cieľmi. Nebolo potrebné uvádzať charakteristiky KT, AM, Mediánu a pod. – je to všeobecná známa štatistika (s.79-80). Vzorka zodpovedá cieľom práce N= 866 v rozpätí 4-7 rokov, čo aj pri sekundárnej a terciárnej analýze ešte zabezpečuje použitie vhodných štatistických procedúr. Od s. 82 po stranu 196 autorka popisuje výsledky odpovedí žiakov na každú položku osobitne, hodnotí ich z hľadiska veku detí a výsledky vyjadruje v absolútnych a relatívnych hodnotách. Údaje aj interpretuje z pohľadu rozdielov vyjadrených v percentách. Presnejšie by bolo počítanie významnosti rozdielov, napr. medzi vekovými obdobiami. Hodnota mediánu tu nezohráva takú úlohu, ako mu pripisuje autorka. Dôležitejšia miera by bol aritmetický priemer, štandardná odchýlka. Vytvorila takto základnú kvantitatívnu databázu pre vytvorenie noriem testu pre jednotlivé vekové obdobia a pre jednotlivé subtesty a položky. V kapitole 4.6 uvádza zhrnutie, komplexnú analýzu testu a rozhodujúca je tab. č.111, ktorá „prezentuje všetky kľúčové hodnoty realizovaného výskumu“ (s.197). Logicky by malo nasledovať vypracovanie noriem pre deti od 4,0 do 7 rokov. Na základe tabuľky č.111 takéto normy by sa dali vypracovať. To by ale ďalej predpokladalo urobiť položkovú analýzu a niektoré úlohy, ktoré majú vysokú úspešnosť v celej testovanej populácii, z práce vynechať, napr. „noha“ (analýza a syntéza), kde správnych odpovedí už u 4. ročných je 96% a sedem ročných až 99% - táto položka v teste nerozlišuje dobre úspešných a neúspešných. Na druhej strane položka „ceruzka“ sa zdá príliš ťažká... upozorňujeme na položkovú analýzu, záťaž náročnosti úloh vzhľadom na celkové testy, na problém teórie a metodológie tvorenia testov. Ďalej možno upozorniť na problém sčítavania (agregácie) dát, na základe váhy (loading) jednotlivých položiek testu. Vyžadovalo by si to urobiť korelačnú analýzu, kde by sa ukázala závažnosť položiek, oblastí. Predpokladáme, že sa dali a mali urobiť aj frekvenčné distribúcie skóre jednotlivých oblastí, prípadne aditívnosť skóre za celkový test. Potom by bolo možné hovoriť aj o zisťovaní validity testu a jeho reliability. V závere autorka sama píše, že mala „vyššie ambície a ciele ako vyhodnotiť získané údaje“ (s.211).

PeaedDr. Monika Máčajová, PhD predložila habilitačnú prácu v ktorej preukázala schopnosť teoretického aj empiricko - výskumného spracovania problému. Jej práca je vysoko aktuálna, potrebná. V konštrukcii a overovaní testu FFU prejavila tvorivosť, dôslednosť a precíznosť spracovania rozsiahleho súboru empirických dát. Nepodarilo sa jej dotiahnuť spracovanie testu do jeho precíznych metodologických podôb, ale už doteraz prezentovaná práca na teste a jeho použití ukázala mnohé výsledky, poznania o tom, ako si deti osvojujú uvedomovanie fonologických a fonematických súvislostí reči, komunikácie. Po dopracovaní môže test významne pomôcť diagnostikovaní rečových prejavov detí, čo je jeden zo základných predpokladov, aby sa k edukácii detí pristupovalo na základe poznania zvláštnosti ich úrovne rozvoja osobnostných, kognitívnych, v tomto prípade rečových dimenzií.

#### **Záver:**

**Odporúčam** predloženú habilitačnú prácu prijať k obhajobe a po úspešnej obhajobe menovanej udeliť vedecko-pedagogický titul docenta v odbore 1.1.4 Pedagogika.